

Inflationsfaren¹⁾

Af Jens Krag. ²⁾

Rædslen for Inflationen tilskriver sig først og fremmest de Eksempler paa Katastrofeinflation, som den nyere Tids Historie kan opvise. Især tænker man paa det klassiske Eksempel, Tyskland gav Verden til Skræk og Advarsel i 1923. Denne Rædsel er berettiget. En Destruktion af Pengeværdierne af den Art, som dengang fandt Sted, er næppe ønskelig fra noget Synspunkt. Virkningerne er for det første, at alle *passive Kapitalister* d. v. s. Obligationsejere og Ejere af Banktilgodehavender faar deres Formue totalt udslettet. De faar en skønne Dag en Meddelelse fra Banken om, at de bedes hæve deres »Formue«, da dens Værdi er for lille til, at Banken længere vil paatage sig Administrationsbesværet. Frimærket paa Konvolutten, hvori de modtager Beskeden, vil da sandsynligvis repræsentere en større Værdi end den forhenværende Formue. Hertil svarer, at de *aktive Kapitalister* forøger deres reelle Formue tilsvarende. Alle der skylder Penge bort faar pludselig Gælden skaaret væk ved et Pennestrøg, det gælder Landmanden eller Grundejeren, som havde Gæld i sit Hus. Det gælder den Industridrivende (og hans Aktionærer), som havde Bank- eller Obligationsgæld, og det gælder den Handlende, som havde Laan i sit Varelager. Denne Omfordeling, som er den klassiske Forklaring paa Inflationens Virkninger, er imidlertid næppe det værste. Værre er det, at den store, altovervejende Del af Befolkningen, som lever af *Lønninger* — alle Lønmodtagerne — vil opleve en hastigt faldende Løvefod. Under Katastrofeinflationer viser alle Erfaringer, at Lønnen aldrig kan holde Tempo med Priserne. Omvendt faar visse entreprenante Handelsgrupper store Inflationsfortjenester. Dette bevirker, at Produktionen drejer om i en skæv Retning. Luksusvarer giver store Avancer, og Investering i faste Kapitalgoder giver store Konjunkturgevinster, og Produk-

¹⁾ Foredrag holdt i Handelsvidenskabelig Studieklub den 7. November 1946.

²⁾ Kontorchef, cand. polit.

Inflationsfaren¹⁾

Af Jens Krag. ²⁾

Rædslen for Inflationen tilskriver sig først og fremmest de Eksempler paa Katastrofeinflation, som den nyere Tids Historie kan opvise. Især tænker man paa det klassiske Eksempel, Tyskland gav Verden til Skræk og Advarsel i 1923. Denne Rædsel er berettiget. En Destruktion af Pengeværdierne af den Art, som dengang fandt Sted, er næppe ønskelig fra noget Synspunkt. Virkningerne er for det første, at alle *passive Kapitalister* d. v. s. Obligationsejere og Ejere af Banktilgodehavender faar deres Formue totalt udslettet. De faar en skønne Dag en Meddelelse fra Banken om, at de bedes hæve deres »Formue«, da dens Værdi er for lille til, at Banken længere vil paatage sig Administrationsbesværet. Frimærket paa Konvolutten, hvori de modtager Bskeden, vil da sandsynligvis repræsentere en større Værdi end den forhenværende Formue. Hertil svarer, at de *aktive Kapitalister* forøger deres reelle Formue tilsvarende. Alle der skylder Penge bort faar pludselig Gælden skaaret væk ved et Pennestrøg, det gælder Landmanden eller Grundejeren, som havde Gæld i sit Hus. Det gælder den Industriadrivende (og hans Aktionærer), som havde Bank- eller Obligationsgæld, og det gælder den Handlende, som havde Laan i sit Varelager. Denne Omfordeling, som er den klassiske Forklaring paa Inflationens Virkninger, er imidlertid næppe det værste. Værre er det, at den store, altovervejende Del af Befolkningen, som lever af *Lønninger* — alle Lønmodtagerne — vil opleve en hastigt faldende Løvefod. Under Katastrofeinflationer viser alle Erfaringer, at Lønnen aldrig kan holde Tempo med Priserne. Omvendt faar visse entreprenante Handelsgrupper store Inflationsfortjenester. Dette bevirker, at Produktionen drejer om i en skæv Retning. Luksusvarer giver store Avancer, og Investering i faste Kapitalgoder giver store Konjunkturgevinster, og Produk-

¹⁾ Foredrag holdt i Handelsvidenskabelig Studieklub den 7. November 1946.

²⁾ Kontorchef, cand. polit.

tionen tager som bekendt i det bestaaende Samfund Retning efter Profiten som Møllet efter Lyset. At dybtgaaende sociale Uroligheder bliver Resultatet af en saadan Udvikling kan ikke vække Forbavselse.

Findes der i den Efterkrigssituation, hvori Verden i Øjeblikket befinder sig, nogetsteds Tendenser til økonomisk Katastrofe af denne Art? Ja, uden Tvivl ligger en Række kontinental-europæiske Lande paa Farezonens yderste Kant.

Det er næppe nødvendigt at nævne, hvilke Lande det drejer sig om. Jeg har i Sommer haft Lejlighed til at besøge et enkelt af dem, nemlig Italien. Til Trods for, at den italienske Regering haaber at kunne rette Situationen op, var det almindelige Indtryk temmelig deprimerende. Pengesedler saa store og farverige som Malerier havde en Købeværdi, der stod i omvendt Forhold til deres ydre Pragt. Priserne laa taarnhøjt. En god Middag kostede 1000 Lire, men var til Gengæld ogsaa bedre end den, man kan faa de fleste andre Steder i Europa, Danmark incl. — et typisk Inflationsfænomen. Tiggere og Sortbørshandlende prægede, ja dominerede det iøvrigt graa Gadebillede. Udlændinge i Besiddelse af gennemsnitlig Begavelse og Ærlighed veksler ikke deres Valuta paa de dertil autoriserede Steder, men sælger den sort og kan derefter med stor Fordel købe ind af Butikkernes sparsomme Lagre, som den store Befolkning daarligt nok har Raad til at se paa.

Selv i et Land som Sovjet-Unionen findes en Slags Inflation, men udviklet under regulerede Former. En meget væsentlig Del af Vareomsætningen sker gennem Statens saakaldte frie Butikker d. v. s. de Butikker, hvori man kan købe uden Rationeringsmærker. Varerne sælges her til Sortbørspriser, og Staten trækker ad denne Vej en Del af sine ekstraordinært høje Udgifter hjem. Den relativt store Ulighed i Indkomsterne — af et socialistisk Land at være — giver stor Søgning til disse Forretninger. Nogen Katastrofefare findes dog ikke i Rusland. De høje Priser i disse Butikker er gentagne Gange blevet sænket, og Statens Greb om Lønningerne er i dette Land, hvor Fagforeningerne er bastet og bundet i Statens totalitære Et-Partisystem, 100 % effektivt.

Det vil utvivlsomt være meget forkert og stærkt overdrevet at sige, at der ude i Verden findes en almindelig fremherskende Tendens, der peger i Retning af Katastrofe-Inflation.

Den generelle Karakteristik maa gaa ud paa, at Verden i Øjeblikket befinder sig midt i eller ved Afslutningen af en altomfattende Højkonjunktur.

Denne Højkonjunktur er nok generel, men ikke homogen. Dens Karakter og Udviklingsgrad varierer fra Land til Land alt efter, hvor-

ledes Krigens økonomiske Virkninger har været, og efter hvor stærkt og vandtæt det økonomiske Reguleringssystem er.

Denne Højkonjunkturs Aarsager er ikke saa svære at faa fat paa. *For det første* er den gamle finansministerielle Dyd at faa Statens Budget til at balancere praktisk talt ikke gennemført nogen Steder. Næsten over alt er Statens Udgifter større end Indtægterne. Dette skyldes Efterkrigsforholdene i Almindelighed. Demobiliseringen koster Penge, Krigsunderstøttelser og Pristilskud d. v. s. Statssubsidier med det Formaal at holde Priserne nede. Desuden ofres i mange Lande store Beløb paa Fængsler og Fangelejre og endelig paa kostbare militære Eksperimenter.

For det andet findes der inden for næsten alle Erhverv i alle Lande et kolossalt Investeringsbehov. Dette gælder saavel Industri som Landbrug og Transport. De Penge, som disse Erhverv de fleste Steder har haft staaende »ledige« i Banker eller i Kasse, søges nu anvendt til Byggeri, Maskinanskaffelse m. v. I Handelen findes en lignende Investeringslyst. De Handlende i alle Omsætningsled har under Krigen faaet deres Lagre tømt og ønsker nu at fylde dem igen.

Den Efterspørgsel efter Færdigvarer, som denne Lager-Reinvesteringsproces fremkalder, understreges og forstærkes yderligere af en *trede aktiv Hovedfaktor* i Billedet af denne Efterkrigskonjunktur, nemlig af Forbrugernes Reaktion. Under Krigen har Forbrugerne været tvunget til at sætte Indkøbene ned, særlig af varige Konsumgoder som Biler, Bolig, Isskabe og alle Livets øvrige Behageligheder fra Grammofoonplader til Sko, Skjorter og Pyjamas. Desuden er Forbruget af direkte Konsumgoder som Fødevarer eller Nydelsesmidler presset ned. De Dele af Forbrugerne, som havde gode Indtægter, maatte i Stedet spare op. F. Eks. i U. S. A. laa Sparekvoten under Krigen helt oppe paa 40 %. Nu er Forbrugerne imidlertid sultne paa Livets Goder. Sparekvoten falder (i U. S. A. er den faldet helt ned til 12 %) og Tilbøjeligheden til at tage Pegene ud af Bankerne og kaste dem ud paa Forbrugsgodemarkedet er voksende. Dette understøtter yderligere Højkonjunkturen.

Højkonjunktorens Karakteristika er nogenlunde ens alle Steder. Tendens til stigende Priser, Avancer og Lønninger samt Mangel paa Arbejdskraft. Men er den varig — er den stabil? Hvorledes tegner Fremtidsbilledet sig paa kortere og paa længere Sigt?

Den Mand, der skulde besvare dette Spørgsmaal paa en tillidsvækkende Maade, maatte baade være meget indsigtfuld og meget modig. Og en saadan Kombination er uhyre sjælden. Indsigtfulde Personer bliver som Regel saa skræmt af Problemerkens Komplexitet og Mu-

lighedernes Mangfoldighed, at de ikke tør udtale noget som helst om, hvad Fremtiden bærer i sit Skød. Mine Hæmninger af disse Aarsager er naturligvis væsentlig mindre. Men alligevel føler jeg mig tilskyndet til en vis Forsigtighed.

Naar man skal forsøge at danne sig et Indtryk af den verdensøkonomiske Fremtids Muligheder, drages Blikket uvilkaarligt mod det Land, der i de senere Aartier har været Startstedet for de økonomiske Svingninger, nemlig U. S. A. Naar man betragter dette Land, faar man sin Fornemmelse af, at vi nærmer os en kritisk Situation — et økonomisk Sporskifte — skærpet.

U. S. A. har i Øjeblikket en Højkonjunktur, der overstiger alt, hvad man tidligere har oplevet. Produktionsomfanget, saavel selve Kapaciteten som Udnyttelsen af den, blev under Krigen presset op i hidtil usete Højder. I 1943 laa Industriproduktionen paa $2\frac{1}{2}$ Gang Førkrigniveauet. Sidste Sommer faldt Produktionskurven brat som Følge af Nedgang i Krigsproduktionen, men stabiliseredes saa paa et Niveau, der i Sommeren 1946 laa saa meget som 60—70 % over Gennemsnittet for 1935—39. Dette er dog egentlig ganske imponerende. Naar hertil føjes, at de totale Indkomster i U. S. A. ligger 2 Gange højere end i alle hidtidige Højkonjunkturers Rekordaar 1929, og at ud af en samlet Arbejderstyrke paa 60 Mill. Personer de 58 Mill. er beskæftiget, forstaar man, hvor udpræget »boom« en er. Af $13\frac{1}{2}$ Mill. hjemsendte Soldater er mindre end 1 Mill. Mand blevet arbejdsløse.

Det store Spørgsmaal er nu, om denne Efterkrigskonjunktur vil slaa over i en Krise, som i 1920—21 og i 1929—30, og om dette vil ske snart eller om Verden vil faa en Frist at løbe paa.

Pessimister vil regne det for overvejende sandsynligt, at Krisen kommer. Som »Economist« fornylig har paapeget, er U. S. A. altid blevet ramt af økonomisk Sygdom efter haarde Krige. Det blev det i 1818—19, i 1866—67 og i 1920—21. Og da den nye overstaaede Verdenskrig Nr. II er den værste Krig, man endnu har oplevet, skulde man heraf kunne slutte, at Sygdomskrisen ogsaa vil blive den skrappeste.

Den Slags Analogier er naturligvis overfladiske. I Modsætning til tidligere raader den økonomiske Videnskab nu over en teoretisk Indsigt, som, efter hvad de moderne Økonomer selv mener, er tilstrækkelig til at finde Midler til Krisernes Undgaaelse. Endvidere har den moderne statslige og kommunale Krigsadministration udviklet en administrativ Organisation, som skulde raade over Midler tilstrækkelig effektive til at praktisere de af Økonomerne udtænkte Midler og Metoder. Jeg skal ikke her komme nærmere ind paa Resultaterne af den moderne Konjunkturforskning eller rettere sagt Anti-Depressionsforsk-

ning — thi Konjunkturer i gammeldags liberalistisk Forstand bliver der jo i hvert Fald næppe Tale om. Men Hovedmidlet gaar ud paa, at den samlede Indkomststrøm skal holdes fast — eller i hvert Fald forhindres i at gaa ned. Dette kræver i de fleste Tilfælde en Række supplerende Indgreb over for Priser, Indkomster, Investering og Udenrigshandel. En saadan aktiv konjunkturudjævnende Politik forudsætter imidlertid en politisk Vilje til at gennemføre den. En saadan Vilje findes utvivlsomt i Lande som England, Norge og Sverige — og naturligvis, om end paa en anden Maade, i Rusland. Den findes derimod næppe i U. S. A. Den amerikanske Priskontrols, O. P. A.'s Skæbne tydede i Forvejen ikke i den Retning, og Republikanernes overvejende Valgsejr gør det endnu mindre. Først Dannelsen af et amerikansk Arbejderparti og dets Sejr vil gøre en Politik af denne Art sandsynlig.

Indtil da er det overvejende sandsynligt, at den kapitalistiske Konjunktur-Pendul vil svinge videre mellem Højkonjunktur og Krise. Den lille Mulighed findes dog, at Amerikanerne gennem store udenlandske Laan via Eksport-Importbanker, via den internationale Bank og ad privat Vej vil sikre saa stor Eksport, at Lageroverskudskrisen kan undgaaes, at Krisen kan forhindres, udskydes eller i hvert Fald mildnes. Men sikre Forhaabninger kan man ikke knytte hertil. Laan af denne Art er upopulære i U. S. A., fordi den menige U. S. A.-Borger har det Indtryk, at han gennem disse Laan har betalt Europas og Sovjetunionens Krig og Genopbygning, og det vil han ikke fortsætte med. At dette kan komme til at svie til ham selv, med mindre han laver U. S. A.'s Samfundsstruktur og Indkomstfordeling om, kan man næppe forlange, han skal kunne indse.

Nogle mener, at den amerikanske Krise ikke blot er en teoretisk Mulighed, men en umiddelbart forestaaende — ja, en allerede igangværende Ulykke.

Dette bygges paa forskellige økonomiske Iagttagelser saasom, at Industriaktierne i Løbet af faa Uger er faldet gennemsnitlig med 22 %, at den effektive Rente af de lange Regeringslaan er steget fra 2,1 til 2,4 %, at Byggeri og Investering viser Tegn paa Nedgang, at Strejkerne stadig truer. En Arbejderleder har udtalt, at Fagforeningerne vil strejke om det saa skal være »indtil Helvedet er frosset til« for at faa deres Krav igennem. Om dette sidste er et Depressionstegn kan dog diskuteres.

Alligevel tror jeg ikke, der bliver Tale om nogen amerikansk Depression nu. I hvert Fald kan det sandsynligvis kun blive en Krusning paa Konjunkturforløbet af mere flygtig Karakter. Varebehovet, særlig for de varige Konsumgoders Vedkommende, er stadig kolossalt, ikke alene i U. S. A., men over hele Verden. Talrige Opfindelser især paa

det medicinske og metallurgiske Omraade og inden for den syntetiske Produktion, venter stadig paa at blive omsat i Masseproduktion og vil give Anledning til Investeringer. Hertil kommer, at Likviditeten er stor saavel hos private som i Erhvervslivet. Kun faa har Gæld, og selv en forbigaaende Tendens til Konjunkturedgang kan derfor næppe gribe om sig med saa dynamisk accellerende Kraft som i 1921—22.

Det er altid uforsigtigt at udtale sig om Fremtiden, men alt taget i Betragtning vil jeg tro, at der bortset fra rent midlertidige Forstyrrelser i Konjunkturforløbet snarere er Udsigt til en yderligere Opustning af Højkonjunktoren med Tendens til Prisstigningerne. Senere derimod, naar det værste Varebehov er dækket, og den over alle Grænser udvidede Produktionskapacitet ikke kan finde rentabel Afsætning for Varemængderne, da vil Krisen have Mulighed for at komme med stor Kraft, med mindre de foran nævnte depressionsforhindrende Midler bringes i Anvendelse.

Danmark.

Det er vældige Kræfter, der brydes ude i Verdensøkonomien.

Danmarks Problemer er naturligvis og heldigvis af mere beskedne Dimensioner. Under Krigen vænnede vi os til en tilsyneladende Prisstabilitet for de vigtigste Varer og foregølede os et forestaaende Prisfald — noget man især foreholdt Arbejderne for at bremse Lønforhøjelseskraevne.

Dette Prisfald er imidlertid udeblevet, og vi staar i Stedet for i Dag i en Prisstigningstendens-Periode, der paa mange Maader kan minde om 1918—20.

Lad os tage de Tendenser, som kommer til os fra Udlandet først.

De hænger nøje sammen med den udenlandske Konjunkturudvikling, jeg lige har omtalt. En lang Række importerede Raastoffer, især Metaller og Tekstiler, ligger i Øjeblikket højere i Pris end efter sidste Krig. Korn og Foderstoffer har efter den nye Høst været ude for et vist Fald, men er fortsat alt for dyre til, at det kan betale sig for os at indføre dem. Dertil er de Priser, man byder Danmark for de animalske Landbrugsprodukter alt for lave.

Hvis den udenlandske Prisstigning fortsættes, faar Danmark meget vanskeligt ved at holde sig uden for. Det mest effektive vil i saa Fald være en Kronehævning, men Udsigterne til, at en saadan bliver politisk gennemførlig, er næppe stor. Med den nuværende Regering kan den betragtes som en Umulighed. Det bedste er vel ogsaa, at der bliver Ro om Kronen, indtil en eventuel Krise maaske rejser Kronespørgs-

maalet fra en helt anden Bov. I denne Forbindelse kommer Spørgsmaalet om vore internationale Forpligtelser over for Bretton Woods, den kommende Internationale Handelsorganisation og F. A. O. Nogen større Tro paa, at disse forskellige internationale Instrumenter bliver gjort effektive, er det forfærdelig svært at have. Dette vil gøre vor Handelsfrihed større, vor Tryghed mindre.

Som Middel mod internationale Prisstigninger maa man ogsaa rejse Spørgsmaalet om at ændre handelspolitiske Signaler. Naar man ser bort fra Englandssamhandelens særlige Problemer, der jo nu i Forbindelse med den ulykkelige Valutapukkel staar overfor fornyet Revision — har Regeringens Handelspolitik i alt væsentligt fulgt den Linie at presse saa høje Priser som muligt frem for de Varer, vi har at sælge. Man tænker ikke tilstrækkeligt paa, at Priserne paa de Varer, vi køber, i de fleste Tilfælde, stiger tilsvarende. Jeg saa fornylig en Rapport om, at Rusland med Hensyn til Olieprodukter forlanger særligt høje Priser som Følge af de Smør- og Flæskepriser, vi forlanger af dem. Hele Resultatet vil ofte blive, at danske Forbrugere af udenlandske Produkter indirekte betaler et Tilskud til Eksporterhvervene.

Jeg indrømmer, at der er mange Hensyn at tage i det handelspolitiske Spil — ogsaa af taktisk Natur. Men jeg føler mig ikke overbevist om, at der er gjort tilstrækkeligt for at holde vor Udenrigshandel med de saakaldte Tredielande nede paa et lavt Prisniveau. At det bør være en stor Omsætning i det gunstigst mulige Bytteforhold, kan alle naturligvis være enige i.

Et tredje Middel mod Prisstigning udefra findes i Bestræbelserne for at forøge Produktionens Effektivitet. I jo højere Grad vi kan producere billige, konkurrencedygtige Varer i des højere Grad vil vi opnaa en Valutasituation og en Stilling paa Verdensmarkedet, der kan bidrage til, at vi kan anvende konjunkturregulerende Midler. Men i Retning af en Bedring af Produktionseffektiviteten gøres overhovedet intet. Saavel Landbrug som Industri trænger til Rationalisering og Maskinanskaffelser. I Stedet for at rationalisere Landbruget, mindsker man Impulserne hertil ved at betale Statssubsidier, der især kommer det middelstore og det store Landbrug til Gode, og som selv mange Landmænd har svært ved at forstaa Rimeligheden af. Det Dollar-Laan, vi nu muligvis faar gennem den internationale Bank, skal, efter hvad der forlyder, ikke nær i tilfredsstillende Omfang, anvendes til Rationaliseringsformaal.

Lad os vende os til de indenlandske Prisstigningsaarsager.

Problemerne omkring de ledige Penge er saa kendt, at jeg ikke skal opholde mig længe ved dem. Af den samlede Sum paa ca. 4 Milliarder

Kr. vil Staten gennem en Række forskellige Foranstaltninger i Løbet af 2—3 Aar have indsuget ca. 2½ Milliard. Faren fra denne Side eksisterer altsaa fortsat, og jeg skal ikke lægge Skjul paa, at jeg anser det for en alvorlig Fejl, at et Engangsskatteforslag, der vilde have indsuget væsentlig flere Penge, ikke blev fulgt.

Naar nu Eksportoffensiven skal sættes ind — hvis den skal det — vil disse Problemer blive endnu mere paastrængende. Flere Varer vil gaa ud af Landet — færre vil gaa ind i Landet og Modsætningen mellem Penge- og Varemængde vil blive skærpet.

Dette leder os ind paa to aktuelle Problemer. Arbejdslønningerne og Priskontrollen.

Lad os tage Arbejdslønningerne først.

Som nævnt før har det været en udbredt Misforstaaelse, at Arbejdslønningernes Stigning var en Hovedårsag til Prisopgangen under Krigen. Dette er imidlertid næppe rigtigt.

I Løbet af Krigen og Besættelsen steg den samlede Nationalindkomst — d. v. s. Summen af alle Borgeres og Virksomheders Indtægter — med ikke mindre end 70 pCt., hvoraf dog 7—8 pCt. hidrører fra Befolkningsforøgelsen. Samtidig faldt Udbuddet af Varer til Forbrug med ca. 20 pCt., og Investeringer i Bygninger, Maskiner o. s. v. blev næsten halveret.

Denne Udvikling bevirkede naturligvis et kraftigt Pres paa Prisniveauet, men af flere Grunde kom Detailpristallet ved Besættelsens Afslutning kun til at udvise en Stigning i Forhold til før Krigen paa 60 pCt. Derimod var Engrospristallet næsten fordoblet. Naar Detailpristallet ikke steg mere, beror dette dels paa den særlige Maade, paa hvilken dette Pristal beregnes, dels paa Virkningen af Priskontrolraadets Arbejde og dels paa, at en Del af den forøgede Indkomst ikke kom til at give sig Udtryk i forøget Efterspørgsel, men blev hensat i Bankerne (»de ledige Penge«).

Overfor den gennemsnitlige Indtægtsforøgelse i Samfundet under Krigen paa 62—63 pCt. er den gennemsnitlige Timefortjeneste for organiserede Arbejdere i samme Periode kun steget med ca. 50 pCt.

Det er paa den Baggrund, at Udviklingen siden 5. Maj maa bedømmes.

I denne Situation bestod der 2 Hovedopgaver. Den ene at faa bragt Produktionen og ikke mindst Investeringen i Vejret, idet en saadan Produktionsforøgelse var Forudsætningen for paa længere Sigt at hæve hele Befolkningens Levestandard, og den anden at faa udlignet Besættelsens skæve sociale Fordeling. Den første af disse Opgaver er ikke blevet løst, hvorimod Lønstigningen sidste Efteraar og i dette Foraar

stort set har faaet udlignet Misforholdet mellem Lønudviklingen og den øvrige Indkomstudligning i Samfundet.

Det maa dog understreges, at naar der tales om, at Arbejderne har genvundet Reallønnen fra før Krigen, betyder dette ikke, at den enkelte Arbejder i Dag har den samme Levestandard som før Krigen. Det, der er sket i Løbet af det sidste Aar, er alene, at Arbejderne er kommet op paa den samme gennemsnitlige Indkomstforøgelse, som den øvrige Befolkning allerede har faaet. Om nogen Særbegunstigelse af Arbejderne eller om nogen Dækning for Nedgangen i det samlede Forbrug, er der ikke Tale. Tværtimod har Arbejderne endnu ikke faaet Andel i den Stigning i den samlede Indkomstmængde, der har fundet Sted i Løbet af det sidste Aar.

Paa Baggrund heraf virker det ejendommeligt, at man fra visse Sider interesserer sig saa kraftigt for Arbejdernes Lønudvikling og angiver denne som Grund til den utvivlsomt for kraftigt oppustede Indkomstmængde. Det vilde dog være langt naturligere at rette Skytset mod de Befolkningsgrupper, som faktisk er gaaet i Spidsen for Indkomstforøgelsen. Hermed tænker jeg især paa det store og det middelstore Landbrug.

Javel, vil man sige, men Sortbørslønningerne eksisterer dog som en betydelig Fare for Inflation.

Man maa hertil svare, at Forekomsten af disse saakaldte Sortbørslønninger aldrig er blevet rigtig dokumenteret og i hvert Fald er deres Omfang blevet stærkt overdrevet. Det er muligt, at der paa enkelte Omraader, hvor Priskontrollen svigter eller slet ikke eksisterer, findes en Tilbøjelighed hos Arbejdsgiverne til at trække Arbejdskraft til sig ved Lønoverbud. F. Eks. er det nok en alvorlig Fejl, at en stor Del af Byggeriet kan foregaa paa en saadan Maade, at alle Omkostningerne kan væltes over paa Lejen. Naar Boligen bygges uden offentlig Støtte er der ingen Huslejekontrol, og nu under Bolignøden kan Lejlighederne let lejes ud til høje Priser. Dette kan friste entreprenante Bygherrer til at skaffe sig Byggematerialer til Sortbørspriser og maaske ogsaa til at byde unaturligt meget for Arbejdskraften.

Fra Arbejderbevægelsens Side har man vist sin Vilje til rationel Lønpolitik ved at indgaa paa 2-aarige Overenskomster. Jeg vil dog understrege, at en rolig, samfundshensynsfuld Udvikling paa dette Omraade ikke kan opretholdes, hvis Udviklingen iøvrigt fører for stærkt i Arbejdernes Disfavør. En ny Landbrugsordning kan saaledes næppe kaperes.

Loven om Priskontrol er i November Maaned blevet forlænget uændret i 4 Maaneder, idet det er Meningen, at den i Løbet af denne Tid skal underkastes en nøje Gennemgang og Revision i et af Handelsmini-

steriet eller af Rigsdagen nedsat Udvalg. Det kan med Sikkerhed forventes, at Meningerne om, i hvilken Retning denne Revision skal gaa, vil være meget forskellige i de forskellige Erhvervskredse. Fra Arbejderbevægelsens Side har man gennem Arbejderbevægelsens Erhvervsraad fremsat et Forslag, der i det store og hele vil betyde en Skærpelse af Priskontrollen. I dette Forslag sættes der ind paa 3 Hovedpunkter. For det første ønskes der en større Forbrugerrepræsentation i Priskontrolraadet, for det andet ønsker man præciseret, at Udtrykket »rimelige Omkostninger« skal opfattes som Omkostningerne i saadanne Virksomheder, som drives efter tidssvarende Metoder og med almindelig Dygtighed indenfor det paagældende Omraade. Finder Raadet, at et Erhvervsomraade som Helhed arbejder med urimeligt høje Omkostninger som Følge af en uhensigtsmæssig Organisation, skal Prisdirektoratet være bemyndiget til at foretage en Undersøgelse af dette Spørgsmaal og afgive Indberetning herom til Handelsministeren. Det er Arbejderbevægelsens Haab, at man ad denne Vej kan faa Mulighed for at gøre en Indsats i Retning af at billiggøre Varerne paa de mange Omraader, hvor det ikke er Avancerne eller i hvert Fald ikke dem alene, der er urimelige, men hvor det er Produktionsomkostningerne, der er for høje. Paa alle Omraader, hvor den fremadskridende private Monopolisering paa den ene eller den anden Maade har medført Stagnation i den tekniske og den organisatoriske Udvikling, vil en Bestemmelse af denne Art kunde faa uhyre Betydning. Endelig for det 3. ønsker Erhvervsraadet, at hele Prisadministrationen i saa vid Udstrækning som overhovedet mulig bliver offentlig. I Forslaget søges dette opnaaet derved, at Prisdirektøren bliver berettiget til i et »Pristidende« at offentliggøre Prisdirektoratets Indstillinger til Priskontrolraadet, Erhvervsorganisationers Udtalelser, eventuelt de paagældende Virksomheders Partsindlæg i Sagen m. v.

Over for dette Forslag om en Effektivisering af Priskontrollen staar de private Erhvervs især Handelserhvervets Forslag, som nærmest synes at være præget af den Opfattelse, at man ganske vist ikke i Øjeblikket kan opgive Priskontrollen, men at man kan paabegynde denne Afvikling især paa alle Omraader, hvor det ikke drejer sig om livsnødvendige Varer. Denne Indstilling over for Prisproblemerne kunde lyde særdeles tiltalende, og i Betragtning af, at den kommer fra Handelserhvervet, kan den vel endog betegnes som særdeles moderat.

Alligevel maa jeg meget alvorligt advare mod, at man skrider til en begyndende Afvikling som den foreslaaede. Alle Erfaringer fra denne Krig synes at gaa i Retning af, at Priskontrollen, for at den kan virke effektiv, skal være uden Huller. Overalt hvor et større eller mindre

Omraade indenfor Erhvervslivet fritages for Priskontrol, viser Erfaringen, at Produktionsfaktorerne drages hen mod netop disse Grene af Produktionen. Saavel de materielle Produktionsmidler som Arbejdskraften vil ofte blive trukket hen til de kontrollfrie Omraader ved Hjælp af Tilbud om Overbetaling. Samtidig vil i en vareknapp Tid de Erhvervsdrivende paa de paagældende Omraader som Regel have Mulighed for at opnaa ekstraordinære høje Avancer. Disse to Ting i Forening, ekstraordinært høje Aflønninger af Produktionsfaktorerne og ekstraordinært store Avancer til den Erhvervsdrivende, vil meget let blive det Udgangspunkt, hvori Inflationen har Chance for at brede sig videre og undergrave Prisfastsættelsen paa de kontrollerede Omraader. Engang maa det Øjeblik komme, hvor Priskontrollens mere krigsbetonede Arbejde kan ophæves, og hvor dens Kræfter i stigende Grad kan ledes ind paa det Omraade, hvor alle vil være enige om, at Priskontrollens Fredsarbejde ligger, nemlig i Bekæmpelsen af produktionsformindskende og prisforhøjende Truster og Monopoler. Men dette Tidspunkt er næppe inde endnu.